

Цвігун Ніна Олександрівна, здобувач вищої освіти магістерського рівня
соціально-психологічного факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Вивчення ефективних методів активізації пізнавальної діяльності в навчанні дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є надзвичайно актуальним завданням для сучасної педагогічної науки та практики. Оскільки діти з ООП мають специфічні труднощі у процесі засвоєння знань і соціалізації, а також проблеми з розвитком мови, існує потреба в адаптованих методах навчання, які сприяють максимальному розвитку їхнього потенціалу. Активізація пізнавальної діяльності є важливим аспектом навчального процесу, оскільки це не лише сприяє засвоєнню знань, але й допомагає дітям розвивати критичне мислення, творчість та комунікативні навички.

Психологічна готовність до навчання є важливим аспектом у розвитку пізнавальної діяльності дітей з ООП. Це здатність дитини адаптуватися до нових умов навчання, приймати нову інформацію і працювати в колективі. У дітей з ООП часто спостерігаються труднощі з концентрацією уваги, розподілом ресурсів для виконання завдань і постійною потребою в зовнішній мотивації. Тому методи активізації пізнавальної діяльності повинні бути націлені на створення підтримуючого середовища, що дозволяє дітям почуватися впевнено і мотивовано.

Пізнавальна діяльність є однією з основних складових психічного розвитку дитини, яка включає процеси отримання, обробки, зберігання та використання знань. Цей вид діяльності є фундаментальним для формування уявлень про навколишній світ, розвитку особистості, мовлення та комунікативних навичок. У процесі пізнавальної діяльності дитина взаємодіє з оточенням, сприймає інформацію, здійснює її аналіз, синтезує і створює нові ідеї, що сприяє її інтелектуальному та емоційному розвитку. Для дітей з обмеженими освітніми потребами (ООП) пізнавальна діяльність має особливе значення, оскільки вона стає основою для їх навчання, соціалізації та інтеграції в суспільство [5, с. 206].

Психологічні особливості дітей з обмеженими освітніми потребами (ООП) є ключовим аспектом при розробці методів активізації пізнавальної діяльності, оскільки ці особливості визначають способи та підходи до навчання і розвитку дітей. ООП охоплює широкий спектр різних категорій дітей, таких як діти з порушеннями інтелектуального розвитку, сенсорними порушеннями, руховими або мовними розладами, а також з психоемоційними і поведінковими проблемами. Кожна з цих груп має свої психологічні особливості, що впливають на їхню здатність до навчання, соціалізації та загального розвитку.

Діти з ООП, як правило, мають затримку в інтелектуальному розвитку, яка проявляється в низькому рівні пізнавальних процесів, зокрема, в ускладненості в засвоєнні нової інформації, в обмеженій здатності до узагальнення та аналізу. Порушення інтелектуального розвитку можуть варіюватися від легких форм, що

вимагають лише деяких корекційних заходів, до більш складних порушень, при яких діти можуть мати значну затримку в розвитку пізнавальних функцій.

Діти з ООП, що мають порушення слуху або зору, стикаються з певними обмеженнями в сприйнятті світу, що безпосередньо впливає на їх розвиток. Вони мають специфічні потреби в сенсорній стимуляції, що є основою для навчання і пізнання навколишнього світу. Наприклад, діти з порушеннями слуху можуть мати ускладнення в освоєнні мови та сприйнятті звукової інформації, що обмежує їх можливості в навчанні. У таких випадках важливо застосовувати тактильні методи, знакову мову, жестикуляцію, спеціальні навчальні програми, що включають розвиток сприйняття через зір, дотик і рух.

Діти з порушеннями зору, в свою чергу, можуть мати труднощі в орієнтації в просторі, розпізнаванні предметів і символів, що ускладнює процес навчання. Вони потребують спеціальних інструментів для орієнтації в середовищі (наприклад, технічні засоби, тактильні або звукові матеріали), а також особливих методів роботи, які дозволяють компенсувати дефіцит зорової інформації [3, с. 27].

Мовні порушення у дітей з ООП можуть бути різного характеру – від труднощів у формулюванні простих речень до повної відсутності мови. У дітей з мовними порушеннями часто спостерігається відставання у розвитку мовних навичок, що ускладнює їх здатність до спілкування та інтеграції в соціум. Діти можуть мати труднощі з вимовою звуків, використанням граматичних конструкцій, що робить комунікацію менш ефективною.

Розвиток мови є критично важливим для формування пізнавальних навичок, тому важливим є використання адаптованих методів навчання, які акцентують увагу на розвитку словникового запасу, граматики та збагаченні мовлення. Для активізації пізнавальної діяльності в таких дітей необхідно використовувати інтерактивні методи, які включають ігри, рольові завдання, а також спеціальні методи навчання, спрямовані на розвиток комунікаційних навичок через жестову або альтернативну мову.

Активізація пізнавальної діяльності вимагає врахування емоційного стану дитини. Важливо створити таке середовище, яке сприяє розвитку довіри, позитивних емоцій і мотивації до навчання. Це включає використання ігрових методів, які допомагають залучити дитину до навчання через радість і зацікавленість, а також застосування методик, що сприяють розвитку емоційної стійкості та самоконтролю [4, с. 177].

Методи наочності є одними з найбільш ефективних для активізації пізнавальної діяльності, оскільки вони забезпечують прямий зв'язок між теоретичною інформацією та практичним її застосуванням. Діти краще сприймають інформацію, коли вона наочно представлена у вигляді малюнків, схем, моделей, таблиць чи відеоматеріалів. Для дітей з ООП, особливо з порушеннями сенсорної або мовної активності, наочність є одним із головних способів організації пізнавальної діяльності.

Наприклад, для дітей з порушенням слуху або зору надаються спеціальні тактильні матеріали або візуальні засоби, що полегшують сприйняття навчального матеріалу. Використання наочних посібників активізує процес пізнання, оскільки діти мають змогу побачити, як виглядають об'єкти чи явища, а також зрозуміти їхню сутність і взаємозв'язок.

Метод проблемного навчання також є одним з найбільш продуктивних способів активізації пізнавальної діяльності. Його сутність полягає в тому, що навчання організується через постановку проблемних ситуацій, які вимагають від учнів активного пошуку рішень. У дітей з ООП цей метод сприяє розвитку критичного мислення, здатності до аналізу та узагальнення, а також стимулює творчий підхід до вирішення задач [2, с. 39].

Інтерактивне навчання є одним з найбільш дієвих методів активізації пізнавальної діяльності, оскільки воно базується на взаємодії між учителем і учнем, а також між учнями. Це дозволяє не тільки залучати дітей до навчального процесу, а й створювати умови для розвитку соціальних навичок, комунікаційних здібностей і співпраці. В інтерактивному навчанні використовуються різні методи, такі як рольові ігри, групові обговорення, мозкові штурми, дебати та інші форми колективної діяльності.

У дітей з ООП, особливо тих, хто має проблеми з соціалізацією або комунікацією, інтерактивні методи дозволяють покращити рівень взаємодії з однолітками, вчителями, а також розвивають їх здатність працювати в команді, висловлювати свої думки та ідеї. Цей метод активно використовує емоційну залученість, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та формуванню навичок саморегуляції [6, с. 13].

Метод дослідницької діяльності спрямований на активізацію пізнавальної діяльності через залучення дітей до самостійної пошукової роботи. Це може включати виконання лабораторних робіт, дослідження природних явищ, розв'язання нестандартних завдань, що вимагають від учнів критичного підходу та аналізу. Важливим аспектом є те, що цей метод розвиває не лише пізнавальну активність, але й самостійність, відповідальність за результат, здатність до рефлексії та оцінки власних досягнень [1, с. 6].

Основні методи активізації пізнавальної діяльності, такі як наочність, проблемне навчання, інтерактивні методи, ігрові методи та дослідницька діяльність, сприяють розвитку важливих когнітивних функцій, стимулюють інтерес до навчання і допомагають дітям з ООП подолати труднощі, пов'язані з їхніми обмеженнями. Використання цих методів у педагогічній практиці дозволяє створити інклюзивне середовище, в якому кожна дитина має можливість розвиватися, активно залучаючись до процесу пізнання і навчання.

Список використаних джерел:

1. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.]; Переяслав-Хмельницький : Вид-во С. В. Карпук, 2018. 284 с.
2. Методи і прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів : методичний посібник. Рівне : НМЦ ПТО, 2017. 53 с.
3. Руденко Н. М. Інтерактивність як спосіб ефективної взаємодії і навчання студентів. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 1. С. 25–29.
4. Савлущинська Л. Г., Філь І. В. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. *Наука і освіта*. 2013. № 6. С. 176–178.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Грамота, 2013. 504 с.
6. Чекіна О. Нестандартні форми проведення уроку. *Початкова освіта*. 2014. № 5. С. 12–14.